

Martine Jetten & Annemiek de Vries: Computerprogramma's Nederlands als tweede taal *Nog steeds eenrichtingsverkeer*

Het leren van een taal kan men vergelijken met het leren autorijden. Bij autorijden is er sprake van een actief proces dat bevordert wordt door lessituaties die gebaseerd zijn op de interactie van de cursist met het overige wegverkeer. Als men computerprogramma's bij interactief onderwijs wil gaan betrekken dan moeten deze niet de rol hebben van het theorieboekje maar die van het overige verkeer.

Idealiter zou dit op de eerste plaats moeten betekenen dat interactiviteit een 'mixed initiative' is: zowel cursist als computer hebben informatie tot hun beschikking; beiden geven en gebruiken informatie. Als je de remlichten van de auto voor je ziet, reageer je bijvoorbeeld door langzamer te gaan rijden. Daarnaast zouden computer en cursist beiden dezelfde taal moeten gebruiken. In het verkeer bijvoorbeeld: rechts heeft voorrang. De computer kan voorlopig echter de natuurlijke taal in meer open oefenvormen niet nabootsen. Op de derde plaats moet de computer beschikken over wereldkennis wil er sprake zijn van een communicatieve benadering. De computer kan dit echter alleen op een heel beperkt gebied, voor zover de mens dat heeft ingevoerd. Een volgend punt is dat de kwaliteit van de interactie altijd bepaald wordt door wat je van elkaar weet; vrachtwagens kunnen minder snel reageren en daar houd je als weggebruiker rekening mee. De computer weet wederom alleen wat de mens heeft ingevoerd. In volledig open opdrachten haakt de computer al snel af. Tenslotte moet er sprake zijn van opdrachten die de realiteit benaderen.

Als al deze punten gerealiseerd zijn is er dus geen sprake meer van eenrichtingsverkeer.

De Anéla studiedag

De Anéla (de Nederlandse Vereniging voor Toegepaste Taalwetenschap) organiseerde op 29 april 1994 een studiedag aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen. De titel van de studiedag was: *Computerondersteund onderwijs (COO) in het hoger talenonderwijs*. Het programma had betrekking op Nederlands als moedertaal, Nederlands als tweede taal (NT2) en de moderne vreemde talen.

De dag startte 's ochtends met twee plenaire lezingen. Na de lunch was het tijd voor verschillende presentaties van computerprogramma's in twee parallele sessies. Tegelijkertijd was er een markt waarop computerprogramma's gedemonstreerd werden.

Het was mede door het prachtige weer een gezellige dag die druk bezocht werd. Met name het middagprogramma werd benut om ook eens ongedwongen tussen de demonstraties door bij te praten. Als afsluiting van de dag werd er 'geborreld'.

De plenaire lezingen

De eerste lezing was van G. Kanselaar, hoogleeraar onderwijskunde aan de Universiteit van Utrecht en leider van COO-projecten. De titel van zijn lezing was *'Interactiviteit en dialoogvoering in open leeromgevingen voor het moderne vreemde-talenonderwijs'*. Er kan bij schriftelijke vaardigheden volgens Kanselaar enigszins sprake zijn van interactiviteit. Hij deed zijn uitleg aan de hand van een computerprogramma voor Engels dat aan de Universiteit van Utrecht was ontwikkeld. Er was bij dit programma sprake van een mixed initiative met realistische opdrachten (het schrijven van een brief aan elkaar). De computer gaf en vroeg om informatie. De 'taalkennis' en de wereldkennis van het computerprogramma was echter beperkt; volledig open oefeningen waren dan ook niet mogelijk.

De tweede lezing van M. Mirande, hoofd van de afdeling 10W0 (Instituut voor Onderzoek naar Wetenschappelijk Onderwijs) in Nijmegen en in dat kader betrokken bij COO, had betrekking op de verschillende fases die door-

lopen kunnen worden bij de invoering van COO. Later op de middag bleek echter dat de COO-ontwikkelingen op het gebied van NT2 nog niet in zo'n vergevorderd stadium waren. Hierdoor was het niet interessant ze te plaatsen in bepaalde invoeringsfasen. Daarom gaan we op deze lezing niet verder in.

Als docenten NT2 waren we op het gebied van COO nog vrij onbevangen. We hebben er wel eens mee te maken gehad maar we hebben geen echt gedegen kennis op dit gebied. De plenaire lezingen zorgden voor een goede voedingsbodem en we werden steeds nieuwsgieriger. Hoe zouden de gepresenteerde intrigerende inzichten in ons vakgebied terug te vinden zijn?

Programma's NT2

's Middags was dus eindelijk de weg vrij om te kijken hoe het stond met de COO-programma's op ons eigen vakgebied. Nieuwsgierig snuffelend liepen we over de markt, waar vijf computerprogramma's gedemonstreerd werden die speciaal voor Nederlands als tweede taal ontwikkeld zijn:

- *Woordenschat en grammatica* van E. Franken (Instituut Nederlands als Tweede Taal, UVA);
- *Nederlands voor Buitenlanders* van G. Ruijl (TES/Eurocall);
- *Grammatica NT2* van S. de Vos (Talencentrum RUG);
- *De Edittraining* van C. de Graauw;
- *Een NT2 computerwoordenboek (prototype)* van M. Jagtman en M. Klijn (Technische Universiteit Delft).

De op het laatste moment toegevoegde presentatie van Jagtman en Klijn hebben we vanwege tijdgebrek niet meer kunnen bekijken. Hierdoor was het ook onmogelijk om dieper in te gaan op de programma's en kregen we slechts een globale indruk.

Alle programma's waren bestemd voor dezelfde doelgroep, namelijk hogeropgeleide niet-Nederlandstalige volwassen cursisten. De Edittraining van C. de Graauw week hiervan af. Dit programma was bestemd voor niet-Nederlandstalige cursisten vanaf 12 jaar.

We beschrijven hieronder de door ons bekeken programma's en geven onze mening erover. Deze mening is gebaseerd op de heersen-

de opvattingen over de didactiek van NT2. Zou communicatief onderwijs in functionele situaties met behulp van de computer als interactief medium al (deels) gerealiseerd zijn?

Belangrijke aspecten waar we op gelet hebben, zijn:

- de vaardigheden die getraind worden en de manier waarop dit gebeurt;
- het veronderstelde niveau van beheersing van het Nederlands;
- de mate van geschiktheid voor het programma naast allerlei andere methodes NT2;
- de mate waarin de docent het programma kan aanpassen;
- de functionaliteit van de oefeningen
- de mogelijkheid tot differentiatie;
- de geschiktheid voor zelfstudie;
- de mate en wijze van feedback (de laatste drie punten zijn niet los van elkaar te lezen).

Nederlands voor Buitenlanders De lay-out en de teksten van dit computerprogramma zijn helemaal gebaseerd op teksten uit de Delftse methode. Deze methode is gebaseerd op ganteksten (de cursist krijgt een tekst aangeboden waarin woorden zijn weggelaten, hij moet de ontbrekende woorden invullen). Het programma is bestemd voor beginners en halfgevoerden. Tijdens de uitleg werd gezegd dat het programma leesvaardigheid, woordenschat en luistervaardigheid traint.

Bij het onderdeel leesvaardigheid kunnen de cursisten in de tekst die ze lezen de betekenis van onbekende woorden opvragen, al dan niet in hun moedertaal. Opgevraagde woorden die al bekend verondersteld worden omdat de cursisten ze eerder tegengekomen moeten zijn in de Delftse methode, worden eerst in een context aangeboden. Deze context is niet dezelfde als de zin van de oorspronkelijke tekst. Op deze manier wordt cursisten strategieën aangeleerd om woorden te raden. Dit vinden we positief. Pas in tweede instantie wordt de betekenis gegeven. Van woorden waarvan de auteur denkt dat ze onbekend zijn omdat ze nog niet in de Delftse Methode zijn aangeboden, wordt direct de betekenis gegeven. Maar ook 'onbekende' woorden zouden goed geraaden kunnen worden uit de context. Dit moeten allochtone (en autochtone) cursisten in hun alledaagse leespraktijk immers regelmatig doen. Jammer dat het programma deze strate-

gie in die gevallen niet aanleert. In plaats daarvan is het altijd mogelijk een vertaling van onbekende woorden op te vragen. Een omschrijving in het Nederlands zou zinvoller geweest zijn.

Er is geen sprake van het trainen van leesvaardigheden met betrekking tot grotere stukken tekst. Men blijft steken op het woordniveau. Aan de leesteksten worden geen oefeningen gekoppeld, waardoor cursisten geen goed beeld kunnen krijgen van hun leesvaardigheid. Er is in dit onderdeel dus niet zozeer sprake van leesvaardigheid maar van woordenschat en strategieën om betekenissen van woorden te achterhalen.

Woordenschat wordt getraind met behulp van een gatentekst, waarin cursisten de aan te leren woorden moeten invullen. Hierbij komt ook voor een deel grammatica aan de orde: een werkwoord moet bijvoorbeeld in de goede vorm ingevuld worden. Cursisten kunnen informatie over de grammatica opvragen. Eerst worden analoge voorbeelden gegeven, waarna de grammaticale uitleg volgt. Ook kan de cursist tijdens deze oefening een totaaloverzicht van de grammatica opvragen.

Luistervaardigheid wordt getraind aan de hand van een dictee. De totale tekst wordt eerst auditief aangeboden. Bij het auditieve deel kan de cursist eerst de gehele tekst beluisteren, zonder visuele ondersteuning. Daarna volgt de tekst nogmaals, zin voor zin. De cursist moet dan de zinnen intypen. Naar onze mening is dit geen functionele luistervaardigheid. Deze oefening is alleen gericht op het kunnen onderscheiden van de verschillende woorden en het correct spellen ervan. Het enige functionele aspect is dat kennis van grammatica kan helpen om het vervolg te voorspellen. Positief bij dit onderdeel is dat de cursist de auditieve stimulus net zo vaak kan laten herhalen als hij wil. Dit biedt de mogelijkheid voor de cursist om op zijn eigen niveau te werken.

Voorstanders van de Delftse methode kunnen waarschijnlijk het computerprogramma redelijk goed gebruiken. Het programma is niet zo geschikt voor gebruik naast andere methodes: alleen woorden uit de Delftse methode komen aan bod. We onderschrijven de principes van de Delftse methode niet geheel vanwege het gebrek aan functionaliteit.

Een aardig aspect van het programma is dat de docent of de cursist vooraf kan bepalen hoeveel procent goed gescoord moet zijn voordat de cursist de goede antwoorden krijgt te zien en verder mag gaan met een volgende oefening. Dit biedt een goede mogelijkheid tot differentiatie. Tijdens het maken van de oefeningen kan de cursist zijn score zien. Op het eind wordt er een totaaloordeel gegeven dat soms een beetje betuttelend overkomt. Bijvoorbeeld: 'Je moet meer en langer naar de cassette luisteren'.

Het is jammer dat men eerst de hele oefening moet doorlopen, voordat men aan een volgende oefening kan beginnen. Tussendoor stoppen is niet mogelijk.

Aan de teksten in het programma kan iets veranderd worden. De docent kan in principe zelf gesloten oefeningen (bijvoorbeeld multiple choice oefeningen) maken. Het is een auteurssysteem (een redelijk eenvoudige programmeertaal waarmee docenten zelf het programma kunnen ontwerpen). Je kunt als docent bij een gatentekst bijvoorbeeld ook zelf bepalen op welke plaats een gat komt. Er werd even gedemonstreerd hoe je als docent teksten en oefeningen zou kunnen invoeren, maar het leek ons als computerleken nog niet zo gemakkelijk.

Het programma is te koop. De docentendiskette kost f150,-, de docentenhandleiding f38,50 de diskettes Engels, Frans, Italiaans en Indonesisch kosten ieder f60,-, de geluidsdiskette kost f125,-.

Woordenschat en grammatica NT2 Evenals het vorige programma is dit programma gebaseerd op de Delftse methode. De maker van het programma heeft tevens oefeningen die gebaseerd zijn op Lezen Las Gelezen 1 en aanvullend materiaal van de Universiteit van Amsterdam toegevoegd. Daarnaast biedt het programma een instructieve grammatica. Iemand die niet bekend is met de Delftse methode zal wel met dit programma kunnen werken, maar veel moeite hebben met het onderdeel woordherhaling omdat er voornamelijk woorden uit de Delftse Methode getraind worden. Het programma zoals dat er nu ligt, is ontwikkeld voor beginners en halfgevorderden. Het ligt in de planning het verder uit te bouwen naar gevorderden. Het programma bevat luisteroefenin-

gen, woordenschatoefeningen en grammatica-oefeningen.

Met luisteroefeningen wordt bedoeld op klankdiscriminatie en een soort dictee. Bij het dictee horen en lezen de cursisten telkens een zin. Tien opeenvolgende zinnen vormen een tekst. Bij elke visueel aangeboden zin is een aantal woorden weggelaten. Deze ontbrekende woorden moet de cursist aanvullen. Hij kan zelf kiezen hoe de auditieve tekst geleverd wordt: snel of langzaam; gesproken door een man of vrouw (ook het laatste bepaalt volgens sommigen de moeilijkheidsgraad). Dit is het enige programma waarbij de wijze van aanbieden in verschillende moeilijkheidsgraden mogelijk is. We ervaren dat dan ook als bijzonder positief; het biedt mogelijkheid tot differentiatie. Een voordeel is ook dat de gesproken tekst (evenals in Nederlands voor Buitenlanders) net zo vaak herhaald kan worden als de cursist wil. Achteraf wordt de hele tekst beluisterd; dit is vooraf helaas niet mogelijk, waardoor niet optimaal gebruik gemaakt kan worden van voorspelstrategieën.

Bij een foutief antwoord kan de cursist direct het goede antwoord oproepen of om een hint vragen (deze keuze geldt bij alle oefeningen van het programma). Bij de hint wordt alleen aangegeven hoeveel woorden er ingevuld moeten worden; er wordt helaas geen inhoudelijke informatie over de woorden verschaft. Opvallend was dat het dictee dat werd gedemonstreerd gericht was op het gebruik van 'er'. Wanneer de cursist het woord 'er' was vergeten in de zin, verscheen er een hint, die vermeldde hoeveel woorden in de zin ontbraken. Dit is dus eigenlijk een grammatica-onderdeel en geen luisteronderdeel.

De woordenschatoefeningen bestaan onder andere uit gatenteksten, moeilijke woorden, preposities en woordgroepen als liggen/leggen. Er wordt alleen gebruik gemaakt van het Nederlands.

Bij de grammatica-oefeningen wordt aandacht besteed aan conjuncties, scheidbare werkwoorden, te + infinitief, woordvolgorde en onregelmatige werkwoorden. De oefeningen vinden alleen plaats op zinsniveau. Er zijn wel al enkele prototypes met het in de juiste volgorde zetten van alinea's, maar daar hebben we nog niets van gezien. De oefeningen zouden veel functioneler geweest zijn wanneer

ook met grotere teksten geoefend kon worden.

De oefeningen lijken in principe redelijk geschikt voor zelfstudie en een gedifferentieerde aanpak, met name door de mogelijkheid om de moeilijkheidsgraad van de oefeningen te variëren en door de aard van de feedback. Het is namelijk mogelijk een apart hulpscherm met grammaticale uitleg op te vragen; grammaticale uitleg per zin is helaas nog niet mogelijk. Aan het einde van de oefeningen wordt geen score gegeven. De reden is dat men de cursist zoveel mogelijk wil vrijlaten. We hebben echter de indruk dat cursisten vaak zelf graag hun scores willen zien. Dit maakt het voor hen aantrekkelijker de oefeningen te maken. Bovendien kunnen ze dan zelf hun vorderingen bijhouden. De docent blijft nu noodgedwongen een belangrijke rol spelen, hetgeen zelfstudie en zelfstandig leren belemmert.

Aan dit programma kan de docent niets veranderen. Het is (nog) niet verkrijgbaar.

Grammatica NT2 De aankondiging van dit computerprogramma suggereerde dat het alleen grammatica traint. Dit is niet waar: ook woordenschat krijgt veel aandacht. Het programma is niet echt gekoppeld aan een speciale methode, maar is een aanvulling op het onderwijs zoals dat op het Talencentrum aan de Rijksuniversiteit van Groningen wordt gegeven. Het ligt dan ook voorlopig niet in de planning dat dit programma uitgegeven wordt.

Het niveau loopt van beginners tot halfgevorderden.

Bij het onderdeel woordenschat worden woorden uit het Basiswoordenboek van Van Dale door middel van multiple-choice-oefeningen getraind. Omdat dit woordenboek vaak gebruikt wordt, is het woordbestand relevant voor alle allochtone studenten. Het te trainen woord wordt in een context aangeboden. De context is helaas vrijwel nooit groter dan een enkele zin.

Ook grammatica wordt met losse zinnen geoefend. Er wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan voegwoorden en werkwoorden met prefixen. Bij een foutief antwoord kan de cursist direct het juiste woord opvragen, of maximaal drie keer opnieuw een alternatief invullen of om hulp vragen. We vinden het zeer po-

sitief dat deze verschillende mogelijkheden bestaan. Wanneer een cursist om hulp vraagt, wordt eerst theorie aangeboden, gevolgd door een voorbeeld. De aanpak van Nederlands voor Buitenlanders, waar eerst een andere context met het woord of een analoog grammatica-item wordt aangeboden, lijkt ons beter, omdat het meer gelegenheid biedt om de cursist zelf te laten ontdekken wat er fout is; Grammatica NT2 gaat meer uit van de regel dan van het gebruik.

De oefeningen kunnen goed als zelfstudie gedaan worden. Aan het eind van de oefening kan de score opgevraagd worden. Een positief punt van dit programma is dat de cursist kan vragen om een foutenanalyse. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen typefouten en inhoudsfouten. Dit is een belangrijk voordeel boven andere programma's waarbij geen onderscheid gemaakt wordt tussen de verschillende soorten fouten. Een zwak punt van het programma is dat een goed alternatief waar de programmeur niet aan gedacht heeft, fout wordt gerekend.

Het programma is niet op de markt verkrijgbaar.

De Edittraining De Edittraining is bestemd voor (half)gevoerde niet-Nederlandstaligen vanaf twaalf jaar. Bij dit programma oefenen de cursisten voornamelijk grammatica en woordenschat. De nadruk ligt echter op de grammatica. De Edittraining bevat een aantal teksten die afkomstig zijn uit een methode Nederlands voor basis- en voortgezet onderwijs, een methode Nederlands als tweede taal en uit jeugdlektuur. De teksten worden steeds moeilijker. Er is gekozen voor verhalende teksten omdat de redundantie bij deze teksten wat groter is dan bij zakelijke teksten. In de praktijk komen de cursisten echter vaker in aanraking met zakelijke teksten. Vanuit dit oogpunt zou men eerder voor zakelijke teksten moeten kiezen. In de teksten zijn willekeurig woorden toegevoegd. De cursist geeft aan welk woord volgens hem niet in de tekst hoort. Bij foutieve antwoorden kan de cursist een uitgebreide grammaticale uitleg opvragen. Er zijn ook twee gatenteksten. Bij deze teksten is steeds het zevende woord weggelaten.

De Edittraining bestaat uit vier fasen. In de eerste fase geeft de cursist aan welke woorden

volgens hem niet in een tekst thuishoren. Na deze fase krijgt de cursist een score. Dan volgt de nakijkfase. De cursist krijgt de tekst zin voor zin te zien. Na elke zin wordt aan de cursist gevraagd of de zin correct is. Dit is een vorm van zelfbeoordeling die we in geen van de andere programma's gezien hebben. Deze zelfbeoordeling is een pluspunt bij dit programma. Als een antwoord fout is, krijgt men onmiddellijk feedback. Bij deze feedback krijgt de cursist een overzicht van de grammaticale structuur van de zin. Bovendien kan de cursist een uitgebreide uitleg van de grammatica die in de zin staat oproepen. Hierbij worden zowel woordsoorten als zinsdelen behandeld. Het gaat dus meer om de grammaticaregels dan om de functionaliteit. Het gebruik van de grammatica staat helaas niet voorop. De uitleg is bovendien vrij complex. Tijdens het beoordelen en corrigeren kan men punten verdienen. De score wordt tijdens de oefening bijgehouden. Hierna volgt de tekstmaakfase 2. De cursist kan de score uit tekstmaakfase 1 proberen te verbeteren door de tekst opnieuw te maken. Dit zal voor een aantal cursisten bijzonder motiverend werken. Ten slotte volgt de kijkfase; de cursist krijgt in een oogopslag te zien welke fouten hij heeft gemaakt. Fase 1 en fase 2 zijn de kernfasen van het programma.

De Edittraining is niet geschikt voor zelfstudie. Er moet altijd een docent aanwezig zijn die de cursisten begeleidt, omdat de grammaticale uitleg vrij ingewikkeld is en vragen oproept.

Het programma heeft als groot voordeel dat het naast verschillende methodes gebruikt kan worden. Het is jammer dat alle teksten dezelfde oefeningen hebben. Volgens ons is het programma op den duur saai voor de cursisten. De docent kan zelf niets aan het programma veranderen.

De Edittraining is verkrijgbaar bij de heer De Graauw. Het programmapakket kost f300,- en de handleiding voor de docent kost f15,- evenals de leerlinggrammatica.

Eenrichtingsverkeer. Hoe lang nog?

Elkerbout en Keiren (1994) delen computerprogramma's die als leermiddel gebruikt kunnen worden op vier manieren in.

Op de eerste plaats kan gekeken worden naar de mate waarin de docent het programma kan

aanpassen. We zien hier dat de meeste programma's voor NT2 gesloten zijn. Dit betekent dat de docent er weinig tijd in hoeft te steken, maar ook niets kan veranderen. Een open programma biedt veel voordelen, wanneer men als uitgangspunt heeft aan te sluiten bij de behoeften van de cursisten. Ook interactiviteit kan alleen met een open programma gerealiseerd worden omdat interactie niet volgens een vast stramien verloopt.

Op de tweede plaats kunnen we een indeling maken naar de functie van de computerprogramma's. Er zijn instructieprogramma's, oefenprogramma's, simulatieprogramma's en toetsprogramma's. Instructieprogramma's waarbij cursisten nieuwe theorie aangeleerd krijgen, hebben we niet gezien. De meeste programma's voor NT2 zijn oefenprogramma's. Ze zijn vaak op een drill-and-practice theorie van taalleren gestoeld. Het gaat helaas hoofdzakelijk om eenvoudige deeltaalvaardigheden, zoals het inslijpen van woordbetekenissen, de spelling en de grammatica. De oefeningen zijn meestal weinig functioneel. Een gatentekst komt in het alledaagse leven weinig voor. Er is vaak sprake van invuloefeningen die bestaan uit losse zinnen. Bij het onderdeel woordenschat wordt alleen aandacht besteed aan de fase van het raden van de woordbetekenis, niet aan het consolideren van woordkennis. Oefenprogramma's die nadruk leggen op het aanleren van een procedure, de stappen voor de oplossing van een probleem, komen in de door ons bezichtigde programma's in beperkte mate voor. Oefenprogramma's die probleemoplossend werken en zich meer richten op het inzicht in het oplossingsproces dan op het aanleren van kennis, waren er eveneens weinig. Een derde functie die een programma kan vervullen is simulatie. Hierbij is ontdekkend leren belangrijk. We komen dan op het terrein van één van de kenmerken van interactiviteit, namelijk dat de programma's de realiteit moeten benaderen. Op het gebied van NT2 waren er echter geen computerprogramma's die daarop betrekking hadden. Tenslotte zijn er nog de toetsprogramma's. Ook deze programma's zijn we niet tegengekomen op de demonstraties.

De programma's NT2 lijken over het algemeen dus een instrument om drills te trainen en kunnen goed als zelfstudie gebruikt wor-

den, waardoor er tijdens de lessen meer ruimte is voor interessantere, meer op de interactie gerichte onderdelen. Als we kijken naar de fases in het leerproces, moeten we concluderen dat de programma's die wij bezichtigd hebben, zich met name richten op het verwerken van kennis en het verwerven van (deel)vaardigheden via afzonderlijke oefeningen. Nieuwe kennis wordt meestal niet aangeleerd. Het toepassen en integreren van kennis komt al helemaal niet aan de orde.

Een derde indelingsprincipe is de structuur van een programma. Veel oudere programma's zijn lineair vertakt. Dit houdt in dat er maar één weg is om de programma's te doorlopen. Er is hierbij geen mogelijkheid tot differentiatie of tot het eerder afbreken van het programma. Er is maar één leerp pad, onafhankelijk van het al dan niet goed beantwoorden van de vraag. De drill-and-practice programma's die we gezien hebben, hebben soms deze structuur. Hiertegenover staan vertakte programma's, waarbij er remediërende paden voor de leerlingen bestaan. Voor Nederlands als moedertaal zijn volgens Elkerbout en Keiren (1994) de meeste programma's vertakt, voor NT2 zijn ze dat in beperkte mate. De rol van feedback is in dit verband van belang. Er kan bijvoorbeeld sprake zijn van hulpvragen om achter het goede antwoord te komen. Bij de bezichtigde programma's is er vaak alleen een enkele mogelijkheid om nog een keer te proberen achter het correcte antwoord te komen. Soms is het mogelijk om een hint te vragen. Een hele enkele keer kan een leerling kiezen tussen een hint, een volgende poging en de presentatie van het goede antwoord. Dit zien we natuurlijk met name in vertakte programma's. Meestal is het echter niet mogelijk dat verschillende leerlingen verschillende vormen van feedback krijgen. De feedback is over het algemeen beter naarmate leerlingen telkens specifiek geholpen worden om het goede antwoord te vinden. Of het goede antwoord direct gegeven wordt, is natuurlijk ook afhankelijk van de type leerstof. Wanneer het gaat om stampwerk kan het bijvoorbeeld niet zoveel kwaad.

Een laatste manier om computerprogramma's in te delen, is naar onderwerp. De meeste NT2-

programma's richten zich op het trainen van woordenschat en grammatica. Dit zijn onderwerpen die het verst van interactiviteit aflijken te staan, zeker als we bedenken dat binnen deze vaardigheden geoefend wordt met gesloten, weinig functionele oefeningen (zoals we bij de indeling naar functie beschreven hebben). Schrijfvaardigheid, lees- en luisterstrategieën en spreekvaardigheid bijvoorbeeld waren nog in geen velden of wegen te bekennen. In de didactiek NT2 wordt tegenwoordig vrij veel aandacht besteed aan de integratie van vaardigheden. In de computerprogramma's is daarvan vrijwel niets terug te vinden. Wel bieden sommige programma's de mogelijkheid om verschillende media te integreren: sommige zinnen konden zowel visueel als auditief gepresenteerd worden.

Opvallend is dat er voor NT2 nog geen software overzicht bestaat zoals dat het geval is voor het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Ook in het overzicht van NICL (Nationaal Informatiecentrum Leermiddelen) moet voor NT2-computerprogramma's tussen de programma's voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs gezocht worden.

Concluderend kunnen we stellen dat de computerprogramma's het stadium van eenrichtingsverkeer nog lang niet te boven zijn. Soms is er een poging tot tegemoetkomend verkeer te bespeuren, maar dit is eerder uitzondering dan regel. Interactiviteit blijft voorlopig beperkt tot in de klas.

Literatuur

Elkerbout, M. & Keiren, M. *Nederlands in de Basisvorming – de Praktijk*. Computergebruik. Utrecht, APS, 1994.

VOORPUBLICATIE

Ruud Kraaijeveld: Net echt en toch verzonnen; *Fictieonderwijs in de basisvorming*

*Door de invoering van de basisvorming is er in de lessen Nederlands het nodige aan het veranderen. Een van die veranderingen is dat er fictieonderwijs gegeven dient te worden aan alle leerlingen, van VBO tot VWO. Voor dit fictieonderwijs heeft Ruud Kraaijeveld een leergang geschreven die binnenkort onder de titel **Net echt en toch verzonnen** bij uitgeverij Thieme zal verschijnen. Bij het samenstellen van de leergang heeft Kraaijeveld zich gebaseerd op de kerndoelen van de basisvorming, op voorstellen die door didactici als Hawinkels, De Moor, Vos, Geljon, Bonset en De Boer zijn gedaan, en op zijn eigen praktijkervaring in diverse schooltypen.*

De leergang – een docentenboek en een leerlingenboek – zal bestaan uit achttien lessenreeksen, waarvan er één hier wordt gepresenteerd. Volgens de auteur is deze reeks een voorbeeld van hoe je de theoretische uitgangspunten van fictieonderwijs in de basisvorming praktisch handen en voeten kunt geven. MOER is erg benieuwd naar de mening van de lezers over deze aanpak; reacties zijn welkom.

De uitgangspunten

Net echt en toch verzonnen wil de leerlingen laten kennismaken met wat er allemaal op fictiegebied bestaat, niet alleen aan proza, maar ook aan poëzie, strips, toneel, films, cabaret en televisieprogramma's. Daarnaast besteedt het boek aandacht aan welke problemen je bij het kennismaken van fictie kunt tegenkomen en hoe je die moeilijkheden oplost. Het is dan ook een combinatie van leer- en leesboek.